

**Eğitimde Medya ve Medya Manipülasyonu Üzerine Bir İnceleme:
Etkileri, Sonuçları ve Koruyucu Önlemler**

A Study on Media and Media Manipulation in Education: Effects,
Consequences, and Preventive Measures

Yavuz BOLAT

Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve
Öğretim ABD,
Assoc. Prof., Hatay Mustafa Kemal University,
Faculty of Education, Department of
Curriculum and Instruction
yavuzbolat06@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2398-9208

Mine KAZANCI

Öğr. Gör., Fatih Sultan Mehmet Vakıf
Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Çocuk
Gelişimi Programı,
Lect., Fatih Sultan Mehmet Vakıf University,
Vocational School, Program of Child
Development,
kzncmn@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-0411-4796

DOI: 10.56720/mevzu.1308183

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 01 Haziran / June 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 14 Temmuz / July 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Eylül / September 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Eylül / September

Atıf / Citation: Bolat, Y. ve Kazancı, M. (2023). Eğitimde medya ve medya manipülasyonu üzerine bir inceleme: Etkileri, sonuçları ve koruyucu önlemler. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (Eylül 2023): 1-28.
<https://doi.org/10.56720/mevzu.1308183>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

Medya ve medya sektörünün önemi giderek artmaktadır. Bu önem medyanın etki gücünü sınırsızca arttırmasıyla toplumların günlük yaşamının temel belirleyicisi olmasına neden olmaktadır. Medyanın toplum üzerindeki etkisi artık oldukça iyi bilinen bir gerçeklik halini almıştır. Bu gerçeklik bilinmesine rağmen toplumun tüm katmanları çoğu zaman bu duruma kayıtsız kalabilmektedir. Bu durum medyanın istediği alanda farklı nedenlerden dolayı toplumları yönlendirici içerikler üretmesine ve bunu etkili biçimde kullanmasına imkân tanımıştır. Böylece hemen hemen tüm toplumsal kurum ve alanlar medyanın etki gücüne maruz kalmaktadır. Bu nedenle bu araştırmada eğitimde medya, medya kullanımı ve bu süreç içinde ortaya çıkan medya manipölasyonuna ilişkin bir inceleme yapılarak paydaşlar üzerindeki etkileri ve sonuçları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar dikkate alındığında öğrenciler, öğretmenler ve veliler de bir şekilde medyanın etkisi altında kalmaktadırlar. Söz konusu etki sadece bireylerle kalmayıp bireyin tercihlerini de etkilemekte ve bireyin karar mekanizmalarını ele geçirilebilmektedir. Okul seçimleri, iyi okul algısı medya tarafından şekillendirilebildiği gibi medya bireylerin eğitime dair birçok tercihini etkileyebilmektedir. Medyanın işlevsel kullanımı için toplumların medya okuryazarlığı ve bilinçli içerik seçimi gibi yeterliklerinin önemi giderek artmaya başlamıştır. Bu önem bağlamında bireylere medya okuryazarlığı eğitimi verilmesi, medya kullanımının olumsuz sonuçlarına yönelik gerekli tedbirler alınmalıdır. Bununla birlikte medyanın manipölatif süreçlerinin farkına vararak tedbirler alabilecek uzman kadrolarla donatılmış kurumların tahsis edilmesi üst düzeyde toplumsal bir ihtiyaç haline gelmiştir. Gelecekte toplumsal sorunların oluşmaması için yeni nesillere ve toplumlara objektif bilgi değerlendirme ve etik değerlere uygun davranma gibi bazı becerilerin eğitim-öğretim faaliyetleriyle kazandırılması gerekmektedir. Araştırmadan elde edilen tüm bu veriler ışığında konu alanına dönük bir dizi koruyucu önlemlere ilişkin öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, medya, sosyal medya, manipölasyon, yönlendirme.

Abstract

The importance of media and the media industry is steadily increasing. This significance is attributed to the unlimited power of media, making it the primary determinant of daily life for societies. The influence of media on society has become a well-known reality. Despite this awareness, all layers of society often remain indifferent to this situation. This allows media to produce influential content in the desired areas and effectively utilize it. As a result, almost all social institutions and fields are exposed to the power of media. Therefore, this research aims to examine media in education, media usage, and the resulting media manipulation, and to identify the effects and consequences on stakeholders. When considering the results obtained without research, it can be observed that students, teachers, and parents are somehow influenced by the media. This influence not only affects individuals but also influences their choices and can take control of their decision-making mechanisms. School choices and the perception of a good school can be shaped by the media, and media can influence many of an individual's educational preferences. The importance of society's media literacy and conscious content selection has begun to increase for the functional use of media. In this context, it is crucial to provide media literacy education to individuals and take necessary precautions against the negative consequences of media usage. Additionally, the establishment of institutions equipped with expert staff who are aware of the manipulative processes of media has become a high-level societal necessity. In order to prevent the emergence of social problems in the future, it is necessary to provide education activities that enable the new generations and societies to acquire skills such as objective information evaluation and adherence to ethical values. Based on all the data obtained from the research, a series of protective measures and recommendations are presented in relation to the subject matter.

Keywords: Education, media, social media, manipulation, redirection.

Etik Beyan	* Bu çalışma daha önce bir yerde sunulmamış ya da herhangi bir çalışmadan türetilmemiştir. Gerekli etik kurallara uyulmuştur.
Yazar Katkıları	Çalışmanın Tasarlanması / <i>Conceiving the Study</i> : AS (%50), AS (%50) Veri Toplanması / <i>Data Collection</i> : AS (%50), AS (%50) Veri Analizi / <i>Data Analysis</i> : AS (%50), AS (%50) Makalenin Yazımı / <i>Writing up</i> : AS (%50), AS (%50) Makale Gönderimi ve Revizyonu / <i>Submission and Revision</i> : AS (%50), AS (%50)

"Medya, insanların düşüncelerini, davranışlarını ve kararlarını etkileyen güçlü bir araçtır. Ancak, bu güç medya kaynaklarının doğruluğunu ve objektifliğini koruyarak kullanılmalıdır."

Walter Leland Cronkite, Jr.¹

Giriş

Postmodern zamanda eğitimden sağlığa, teknolojiden günlük yaşama, siyasetten kişisel gelişime, medyadan tarım sektörüne kadar birçok durum ve konu manipülasyona açık hale gelmiştir (Bradshaw & Howard, 2017; Cunningham, 2017; Dailey, 2010; Mehta & Guzmán, 2018; Zembylas, 2021; Tkáčová vd., 2023; White, 2020; Wong vd., 2021). Bu nedenle bireyler yaşamının birçok döneminde çeşitli kaynaklar ve farklı kanallar aracılığıyla manipülasyona maruz kalabilirler. Bu araçlar vasıtasıyla bireyin manipüle edilen davranışlarının ya da duygusal yönünün etkisiyle bireyin yanlış tercihlerde bulunmasına başka bir ifadeyle bireyin kendisini istemediği bir noktada bulunmasına yol açmaktadır. Bu durum manipülasyon kavramına ilişkin bireylerin farkındalığının artırılmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada eğitimde medya, medya kullanımı ve bu süreç içerisinde ortaya çıkan medya manipülasyonuna ilişkin bir inceleme yapılarak paydaşlar üzerindeki etkileri ve sonuçları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen tüm bu

¹ "Amerika'nın en güvenilir adamı" olarak tanınan Amerikalı gazeteci ve televizyon haber programcılığının öncüsüdür. <https://www.britannica.com/biography/Walter-Cronkite>

veriler ışığında konu alanına dönük bir dizi koruyucu önlemlere ilişkin öneriler sunulmuştur.

1. Manipülasyon Kavramı

Manipülasyon, belirli bir sonuca ulaşmak için bir kişi veya bir şey üzerinde etki veya kontrolün kullanılmasıdır. Bir başka ifadeyle birilerini ya da bir grup insanı, başka biri ya da birilerinin avantajını korumak ya da onlara çıkar sağlamak için kontrol altında tutmak-yönlendirmek olarak tanımlayabiliriz (Çakmak, 2019). Manipülasyon ikna etme, zorlama, aldatma veya başkalarının savunmasızlıklarını veya zayıflıklarını sömürme gibi çeşitli taktik ve stratejileri içerebilir. Bu durum manipülasyonu etik açıdan sorunlu olma durumu bakımından bir ikilem içerisine sokmaktadır (Coons & Weber 2014; Louch & Pry, 2020). Çünkü manipülasyon hem olumlu hem de olumsuz amaçlar için kullanılabilir. İnsanların yaşamlarında olumlu değişiklikler yapmasına yardımcı olmak için kullanılabilmesi gibi kişisel kazanç için başkalarını sömürmek veya onlara zarar vermek için de kullanılabilir. Bu bakımdan manipülasyon sistemlerin bir bütün olarak işleyişinden ziyade, genellikle bireylerin davranışlarının etik boyutlarına yerleştirilmiş olarak algılanmaktadır (Oravec, 2019). Bu nedenle çeşitli durumlarda manipülasyon potansiyelinin farkında olmak ve manipüle edilmekten veya başkalarını manipüle etmekten kaçınmak için kişinin kendi eylemlerine ve motivasyonlarına dikkat etmesi oldukça önemlidir.

Manipülasyon, birisini etkilemek veya kontrol etmek için duyguları kullanmayı içeren duygusal manipülasyon gibi birçok biçim alabilir. Bireyin düşüncesinden toplum mühendisliğine giden yolda manipülasyona uğratılmış tüm bileşenler kullanılabilir (Zembylas, 2021). Hatta bireyin eğitim-öğretim sürecinde örtük programlar aracılığıyla manipülasyona açık sistematik bir süreç yaşaması da mümkündür (Dailey, 2010). Bu süreçler aracılığıyla oluşturulan bir eğitim sisteminde yaşanan manipülasyonlarla bir toplumsal inşa süreci gerçekleştirilebilir (Konstantinovskiy, 2016). Bu durum eğitim-öğretim süreçlerini manipüle edilmiş toplum yetiştirmek için etkin bir araç haline dönüştürebilir.

Bir kişinin düşüncelerini veya davranışlarını manipüle etmek için psikolojik tekniklerin kullanılmasını içeren *psikolojik manipülasyon*, başkalarını kont-

rol etmek veya manipüle etmek için sosyal etki veya güç dinamiklerini kullanmayı içeren *sosyal manipülasyon* modern çağın önemli etki aracı haline gelmiştir. Buradaki aracı rolündeki en önemli bileşen sosyal medya araçlarıdır (Kuss & Griffiths, 2012). Çünkü dünyanın dört bir yanında çocuklar, ergenler, gençler ve sosyal medyayı kullananlar arasında bilgi ve siyasi kimlik paylaşımı aracı olarak sosyal medya paylaşım platformları önemli rol oynamaktadır (Bradshaw & Howard, 2017). Ancak yeni medya adı verilen teknolojik gelişmelerle daha fazla kullanım imkanları yaratan bu tür medya ortamları (Bayer & Bulut Özek, 2021) aracılığıyla beslenen birey ve toplumlarda bir dizi olumsuz durumların ortaya çıktığı görülmektedir (Kalan, 2016). Buna etki eden en önemli durum ise medya manipülasyonudur.

2. Medya Manipülasyonu

Medya manipülasyonu, haberler, eğlence ve sosyal medya dahil olmak üzere medyanın kamuoyunu, tutumlarını ve davranışlarını şekillendirmek için kullanılma biçimini ifade eder. İletişim ve medya sistemlerinin gerçek gibi gösterdiği manipülasyona uğratılmış sanal dünyanın birey üzerinde etkili olabilmesi mümkündür. Medya, sosyal medya ve internetteki manipülasyon, bireyin fikir ve tutumlarını onlar farkında olmadan değiştirmek amacıyla, bir bireyi veya bir grubu, hatta tüm bir topluluğu etkilemenin bir yoludur (Tkáčová vd., 2023). Diğer taraftan da medyada ve çeşitli medya araçlarında yayımlanan haberlerin bilinçaltına etki eden bir yönü de bulunmaktadır (Çakmak, 2019). Medya araçları görsel, uzamsal, metinsel ve yönlendirici müzikler aracılığıyla manipülasyon içeren iletileri güçlü bir biçimde bireye ulaştırarak onu etkiler (Mehta & Guzmán, 2018). Bazı durumlar ise bireyde söylemenden öte metaforik algıların oluşmasına neden olabilir (Yılmaz, 2013).

Medyanın kendine özgü dünyası algılanan gerçeklikten başka bir şeye işaret eder. Medyada sunulan gerçeklik hakikate yönelik bilginin çarpıtılması, eksik gösterilmesi, yanlış aktarılması ya da bir şekilde bozulmasının sonucudur (Koç, 2018; Utma, 2022). Bu nedenle medya bize gerçeklikten daha sahici görünümeler sunabilir ve kullandığı dil ile de bizi bu gerçekliğe ikna edebilir. Bu yönüyle medya oldukça manipülasyona elverişli bir ortamdır. Aksine medya, bireyi düşünmeye sevk ettiği ölçüde ve özgürleştirici bir dil kullandığı müddetçe bizlere hakikatin bilgisini sunabilir (Koç, 2018). Ancak bu etki gücü

fark edilen medya, bilgiyi aktarmak ile yetinmeyip kendi gerçeğini üretmeye başlamıştır. Bu durum dezenformasyona sebep olmaktadır. Dezenformasyondan bireyin korunması bilinçli medya okuryazarlığı becerileriyle mümkün olabilir (Utma, 2022).

Medya gerçeklerin seçici bir şekilde sunulmasını, propaganda ve yanlış bilgilendirmenin kullanılmasını ve alternatif bakış açılarının bastırılmasını içerebilir. Bu durum bireylerin yeterli düzeyde medya okuryazarı olarak doğru bilgiye yönelmelerini gerekli kılmaktadır (Pearcy, 2021). Medya manipülasyonu, siyasi kazanç, kurumsal kâr veya ideolojik tanıtım gibi çeşitli amaçlar için kullanılabilir (White, 2020). Bu durum bazı çevrelerin kazanç sağlamasının yanında yanlış veya zararlı bilgilerin yayılması ve toplumun medyaya olan güvenin erozyona uğraması gibi olumsuz sonuçları da olabilir. Sosyal medyada yayılan manipülatif bilgiler, sahte haberlerin oluşturulması, aşırılık yanlısı olunması, toplumun değerlerinin karşıtı değerlerin teşvik edilmesi gibi durumların yanında sosyal ve politik sorunların taraflı işlenmesi medyanın bazı sorunların kaynağı haline gelmesine neden olmaktadır (Bondarenko vd., 2018).

Sosyal medya, diğer medya bileşenleri içerisinde yer almakta olup onu diğer medya türlerinden ayıran kendine has özelliklere sahiptir (Efendi vd., 2019). Bununla birlikte sosyal medyanın kullanıcı sayıları ve etki alanı giderek artmaktadır. Öyle ki “*Sosyal Medya Manipülasyonu Endüstrisi*” büyük bütçeler ve etki alanıyla oldukça işler hale gelmiştir. Bu sektör, sanal takipler, gerçek olmayan yorumlar, tıklamalar ve beğeniler yardımıyla pazardaki alıcıları besleyerek manipülatif bir algı oluşturmaktadır. Bir başka ifadeyle popüleritelerini artırmak isteyen bireylerden, çevrimiçi reklamcılık sisteminden, oyun pazarına ve hatta siyasi motivasyonları olan devlet düzeyindeki siyasal aktörlere kadar uzanmaktadır (Bay vd., 2021). Böyle geniş bir etki alanına ulaşan ve sektör haline gelen medya özellikle de sosyal medya manipülasyonları toplumsal unsurların tüm bileşenleri hakkında manipülatif etki oluşturabilmektedir. Bu unsurlardan birisi de eğitim sistemi ve onun bileşenleridir.

2.1. Eğitimde Medya Manipülasyonu

Eğitimde sosyal medya araçlarının kullanımının giderek artışı dikkat çekmektedir (Bolat, 2018). Sosyal medya ve bileşenleri bireylerin ve toplumla-

rın gündelik hayatlarının meşgul eden bir olgu haline gelmiştir (Koç, 2018). Özellikle öğrenciler ve eğitimciler arasında eğitim-öğretim süreçleri içerisinde sosyal medyanın giderek daha fazla önem arz etmeye başladığı gerçeği gün yüzüne çıkmıştır. Bu durum onların bilgiyi arama ve paylaşma süreçlerini yönlendirdiği görülmüştür (Journell, 2019).

Aslında, medya ve özellikle sosyal medyanın manipülasyonu daha ucuz, daha hızlı ve daha etkili hale getirmesi (Bay vd., 2022) okul sistemi içerisindeki tüm bireylere ve okul çevresini oluşturan tüm ebeveynlere ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Özellikle gençler ve öğrenciler arasında sosyal medya araçlarının kullanımının giderek artması e-tüketim, sürekli ağda kalma hissi, bilgisayar oyunları ve internet bağımlılığı, medya manipülasyonuna ve çevrimiçi dezenformasyona karşı dirençli olmama gibi olumsuz durumların artan sayıda ortaya çıkmasına neden olmuştur (Cernicova-Buca & Ciurel, 2022; Murguş & Petrovič, 2020; Tkáčová vd., 2023). Sosyal medya platformlarındaki haber deneyimlerinin donukluğu ve bireysel deneyimlerin parçalanması, medya manipülasyonu ve sahte haberler üretimi için verimli bir zemin oluşturmaktadır (Bulger & Davison, 2018). Bu noktada medya manipülasyonunun eğitim bağlamında da gerçekleşebileceği unutulmamalıdır!

Eğitimde medya manipülasyonunun başka bir biçimi, öğrenci görüşlerini veya davranışlarını şekillendirmek için sosyal medyanın veya diğer çevrimiçi platformların kullanımını içerebilir. Bir okul veya üniversite sosyal medyayı belirli etkinlikleri veya etkinlikleri tanıtmak veya kurumun belirli bir imajını sunmak için kullanabilir. Bu faaliyetlerin bazıları olumlu karşılanabilir. Ancak bazı eğitim kurumlarının söylem manipülasyonları bürokratik eğitim kurumlarının olumsuz yönlerini gizleyerek okulun etki alanını genişletebilir (Cunningham, 2017). Bu durum gerçeğin farklı bir yönde bireye yansıtılması demektir. Yapay gerçeğin bireylere kabullendirilmesiyle medya manipülasyonuna karşı bir "körlük" ve mevcut genç nesil arasında medyaya istenmeyen bir güven getirebilir (Tkáčová vd., 2023). Bu nedenle bireyin doğru ve dengeli bilgiyi aldıklarından emin olmak için eğitimcilerin ve öğrencilerin medya manipülasyonu potansiyelinin farkında olmaları ve medyanın eleştirel bir tüketimleri olmaları oldukça önemlidir (Huber vd., 2022).

Medya, siyasi katılımı ve sosyal sermayeyi teşvik etmek için güçlü bir araç olabileceği gibi, aynı zamanda medya manipülasyonu ve yanlış bilginin yayılma potansiyeline de sahiptir (Gil de Zúñiga vd. 2012). Bu eğitim sürecinde de yaşanabilir bir durumdur. Medya, bir bireyin okul seçimini çeşitli şekillerde etkileyebilir. Medya, bazı okulları veya eğitim programlarını daha olumlu bir şekilde sunarak onlar hakkında algı oluşturabilir. Bu onların tanıtım ve hizmetlerinin bilinir olması açısından doğru bir yaklaşım olabilir. Ancak bunu yaparken kendi dışındaki eğitim kurumlarını ise küçümseyebilir veya yok sayabilirler. Bu, öğrencilerin, ebeveynlerin ya da yasal olarak onlara bakmakla yükümlü olan kişilerin farklı okullara ilişkin algılarını ve beklentilerini şekillendirebilir. Böylece bireyin hangi okula devam edeceğine ilişkin kararını etkileyebilir. Doğru tercih ve doğru hizmet sağlayıcısının seçilememesi manipülasyon içeren medya ve sosyal medya mesajları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu durumu kanıtlayan bilimsel bir çalışmada Lansigan vd. (2015) sosyal medyanın bireyin okul seçiminde etkili ve popüler bir pazarlama aracına dönüştüğünü göstermiştir. Bununla birlikte sosyal medyanın tüketicilerin karar verme sürecindeki etkisi, eğitim kurumlarının farklı biçimde öğrencilerine yönelmesine neden olmaktadır. Bu okulların çeşitli ağları kullanan öğrencilere karşı daha etkileşimli ve duyarlı hale getirerek onları yeni trendlere ve gelişmelere uyum sağlamaya yöneltmiştir (Kwame & Kweku, 2019). Bu yönetim okul-öğrenci, öğrenci-okulun yaydığı algı, medya-okul ve okul çevresini oluşturan unsurlar arasında gerçekleşmektedir.

Medya ayrıca belirli okulları veya eğitim programlarını daha prestijli veya arzu edilmiş olarak topluma sunmaktadır. Bu durum bireylerin uyum sağlamak veya başarılı olarak görülmek için bu okullara gitmeleri yönünde içsel ve dışsal bir motivasyon yaratabilir. Benzer şekilde, medya belirli okulları veya eğitim programlarını daha yenilikçi veya ileri teknoloji olarak gösterebilir. Bu durum da bu niteliklere değer veren bireyler için daha çekici hale getirebilir. Başka bir noktada medya belirli okulları veya eğitim programlarını daha uygun fiyatlı veya erişilebilir olarak sunabilir. Bu ise maliyet, imkân veya lojistik konularıyla ilgilenen kişiler için bu eğitim kurumlarını daha çekici hale getirebilir. Ancak medya araçlarının size ulaştırdığı gibi bir durum gerçekte böyle olmayabilir. Sosyal medyanın ulaşım ve hizmet seçenekleri sunmadaki çeşitliliği (Naylor vd., 2012) ile son zamanlarda yapay zekâ teknoloji-

lerinin medya araçlarına entegre edilmesi bireyin okula ilişkin manipülasyona açık tanıtımlarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Seçim yapma -özellikle seçim yapma konusu- giderek zor bir konu hale gelmeye başlamıştır. Yanılgılar artmakta öğrenci ve veliler arasında bir dizi memnuniyetsizlikler ortaya çıkmaktadır. Kısacası, sosyal medya okulla ilgili bilgilerin yayılmasında kilit rol oynamaktadır (Lansigan vd., 2015). Bu durum bireylerin hangi okula gidecekleri konusunda yaptıkları seçimleri kaçınılmaz bir biçimde etkilemektedir.

2.2. Eğitimde Medya Manipülasyonunun Nedenleri

Günümüzde internet tabanlı sosyal medya platformları kullanıcılar arasında popülaritesini giderek artırmaktadır (Kwame & Kweku, 2019). Artan bu popülarite manipülasyona açık bilginin yayılmasına ya da bu bilginin bilinçli şekilde kullanılarak kullanıcıların yönlendirilmesine kaynaklık etmektedir. Çünkü sosyal medya ve diğer medya araçlarının eğitimi manipüle etmesine yönelik çeşitli nedenler ortaya çıkmıştır. Bunun bir nedeni, belirli bir ideolojiyi veya bakış açısını desteklemek için yapılan manipülatif eğitim algısı olabilir. Özellikle ana akım haber yayıncıları tarafından sosyal medyada kasıtlı olarak manipüle edilen haberler olgusu olmuştur (Wong vd., 2021). Bu durum bireyin doğru haberi seçmesini zorlaştırmaktadır. Başka bir durumda, medya, belirli eğitim programlarının veya okulların tanıtımında reklamcılar veya diğer dış paydaşlardan etkilenebilir. Örneğin, bir medya kuruluşu, olumlu haberler karşılığında bir eğitim kurumundan fon veya başka bir destek alabilir. Bu durum medya izleyicileri ve medya platformları arasında bir algının oluşmasını sağladığından etkili bir reklam sürecinin gerçekleşmesi sağlanır. Ancak bazı durumlarda medya araçlarının çok fazla etkili olduğu ile ilgili söylemler gerçeği yansıtmayabilir. Hollanda'da yapılan bir araştırmada bireylerin meslek ve okul seçiminde sosyal medyanın diğer bilgi platformları arasında alt sıralarda olması buna örnek gösterilebilir (Constantinides & Stagno, 2012). Ancak araştırmanın yapıldığı tarihten günümüze sosyal medya ve medya araçlarının etkililik düzeyinin artması güncel çalışmalara ihtiyaç duyduğuna işaret etmektedir.

Medya, belirli hedeflere veya sonuçlara ulaşmak için eğitimin çeşitli yönlerini manipüle etmektedir. Medyanın manipüle etmeyi hedefleyebileceği bazı durumları aşağıdaki gibi açıklayabiliriz:

Farklı okullara veya eğitim programlarına ilişkin kamuoyu algıları ve beklentilerini dizayn etme: Medya, belirli okulları veya programları, bu kurumlara ilişkin kamuoyu algılarını ve beklentilerini şekillendirmek için daha olumlu hava oluşturma amacı güdebilir.

İlgili okullara ilişkin öğrenci sayısını artırma: Medya, bu kurumlara daha fazla öğrenci çekmek için belirli okulları veya programları ön plana çıkarmaktadır.

Finansman ve kaynaklar: Medya, karar vericileri kaynakları uygun şekilde tahsis etmeye yönlendirmek için belirli okulları veya programları fon veya kaynakları daha fazla hak ediyormuş gibi gösterebilir. Bu durum hizmetten yararlanmak isteyen öğrencileri bu okullara yönlendirmektedir.

Eğitim politikaları ve uygulamaları desteklemek-engellemek: Medya, belirli eğitim politikalarını veya uygulamalarını, karar vericileri bu politika veya uygulamaları benimsemeleri konusunda etkilemek için yaptığı farklı sunum stratejileriyle onların daha etkili olduğunu göstermek veya daha arzu edilir hale gelmesi için çaba harcamaktadır. Bu yanlı bir durum olmakla birlikte eğitimde manipülasyon örnekleri arasında yer alabilir.

Siyasi çevre ve seçmen oluşturma: İlgili okullara ya da eğitim kurumlarına ilişkin yapılan manipülasyonlu yayınlar, tanıtımlar ve algı operasyonları bu okulların beslendiği siyasi ortam ve gelecekteki seçmen kitlesini oluşturmak için yapıyor olabilir. Bu durumda, okullarla ilgili olarak bireyin sempatisini kazandırmak için manipülatif bir yönlendirmek yapılması gerekebilir.

Bazı yayınları daha görünür kılmak: Bir çevre ya da oluşuma ilişkin yayın organlarının görünürlüğünü artırmak için medya ortamlarında manipülasyona yer verilmektedir. Bu yayınların veya medya organlarının alınması, okunması veya üyelik yapılmasının bir yarış haline getirilerek gerçek amaçların gizlendiği görülebilir.

Ticari kaygılarla hareket etme: Medya ve medya araçlarının aslında ticari amaçlar için kullanıldığı bilindiğine göre medyadaki eğitime ilişkin manipülasyonların ticari kaygılar kaynaklı olmasını söylemek zor olmayacaktır.

Aşındırıcı güven oluşturma: Medya manipülasyonu, medyaya ve eğitime olan güvenin aşınmasına yol açmayı amaçlayabilir. İnsanlar güvenilir bilgi

kaynakları olarak medyaya veya eğitime güvenmeye daha az istekli olabileceğinden, bunun toplum için uzun vadeli sonuçları olabilir.

Yanlış bilgi yaymak: Medya manipülasyonu, eğitimle ilgili yanlış veya yanıltıcı bilgilerin yayılmasına yol açabilmekte, bu da bireyler ve toplum için olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin, insanlar yanlış bilgilere dayalı olarak kötü eğitim seçimleri yapabilir veya toplum yanlış bilgilere dayalı olarak politika kararları verebilir.

Var olan düzene ilişkin bir kaos oluşturma: Bazı zararlı eğitim oluşumlarının devletin var olan eğitim yapısından ayrı bir imaj ortaya koyarak aslında eğitim sisteminde bir düzensizlik oluşturulması gibi bazı medya platformlarında manipülasyon yapılması amacı güdülebilir. Bu tamamen zararlı bir etkiyi ifade etmektedir. İlgili siyasi ve eğitimsel düzenin verimsizleştirilmesine hizmet edecek çalışmalar yapmayı amaçlamaktadır.

3. Bilişim Teknolojileri Kullanımı

Bilgi teknolojilerinin bireyin karar verme sürecine gizli etkisi olarak tanımlanan çevrim içi manipülasyon medya manipülasyonu ile iç içe bir kavramdır. Dijital teknolojilerin günlük yaşamdaki tüm kullanım alanları da düşünüldüğünde çevrim içi manipülasyonun etkisi tam olarak anlaşılabilir. Çevrim dışı manipülasyonun aksine insanların günlük yaşamlarının daha çok içinde olan çevrim içi manipülasyonun sınırsız bir yayılım alanı vardır. Günden güne gelişen bilgi teknolojilerinin etkisiyle birlikte manipülatif etki de artmaktadır (Susser vd., 2019a).

Çevrim içi manipülasyonun en büyük zararı bireyin özerkliğini (otonomi) tehdit etmesidir. Özerk birey bağımsız bir şekilde karar alabilen ve kendi yaşamını inşa eden bireydir. Özerklik sadece bireyin iyi oluşuna değil, toplumsal iyi oluşa da hizmet eder. Bireyin özerkliğini desteklemek ve toplumsal iyi oluşu devam ettirmek için manipülasyondan korunmak gerekir (Susser vd., 2019b).

Bireylerin bilişim teknolojileri kullanımına yönelik veriler manipülasyona açık alanları görmeyi sağlayabilir ve manipülasyondan korunmaya yönelik çalışmalara da öncülük edebilir. Manipülasyonun zararlı sonuçları oluşmadan önleyici çalışmalar yapılmasına olanak sağlayabilir. Toplum sağlığını koru-

maya yönelik çalışmalarda bilişim teknolojileri kullanımıyla oluşan manipülatif etkilerin ve zararların önlenmesi amacıyla her yaş grubunun ihtiyacına yanıt veren eğitime dönük planlamalar için bilişim teknolojileri kullanımına yönelik verilerin incelenmesine ihtiyaç vardır.

3.1. Türkiye’de Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanımı

Türkiye’de bilişim teknolojilerinin kullanımının hangi düzeyde olduğunu tespit etmek bireylerin manipülasyona açık bilgiye nedenli açık olduğunu belirlemeye yardımcı olabilir. Bu nedenle Türkiye’de bilişim teknolojilerinin hane halkı tarafından kullanımı iki farklı tabloda sunulmuştur. Tablo 1 ve Tablo 2 hane halkının bilişim teknolojileri (BT) kullanımını göstermektedir.

Tablo 1. Türkiye’de Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması

Evden internete erişim imkânı	%92,0
İnternet kullanan birey oranı	%82,6

(TÜİK, 2021a)

Tablo 1’e göre 2021 yılında evden internete erişim imkânı olanların oranı %92, internet kullanım oranı 16-74 yaş grubundaki bireylerin %82,6 oluşturmaktadır. Bu göstergeler Türkiye’de ülke genelinde internete ulaşımın neredeyse ülkenin tamamını kapsar bir duruma geldiğine işaret etmektedir. Bu durum beraberinde internet kullanan birey oranının artmasını sağlayarak toplumu bilişim teknolojilerini kullanan bir yapıya dönüştürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü başka bir ifadeyle her 100 bireyden 82’si artık internet kullanmaktadır. Ancak bu bireyerin ortalama internet kullanım sıklıkları onların teknolojiyle etkileşimini açıklamaya yarayacak başka bir veri seti sunabilir. Bu nedenle Tablo 2’de Türkiye’de bireylerin ortalama internet kullanım sıklığını sunulmaktadır.

Tablo 2. Türkiye’de Bireylerin Ortalama İnternet Kullanım Sıklığı

Toplam		Erkek		Kadın	
2020	2021	2020	2021	2020	2021

Hemen her gün	%70,8	%76,5	%76,4	%81,6	%65,3	%71,4
Haftada en az bir defa	%5,6	%4,0	%5,7	%4,0	%5,6	%4,0
Haftada bir defadan az	%1,2	%0,9	%1,2	%0,8	%1,2	%0,9

(TÜİK, 2021b)

Tablo 2'ye göre hemen her gün internet kullanan bireylerin oranı kadın, erkek ve toplam olarak artış göstermiştir. 2021 yılında Türkiye nüfusunun yaklaşık %77'si hemen hemen her gün internet ağlarını kullanmaktadır. Bu oran erkek nüfus arasında %82'ye yaklaşmış kadınlarda ise %71'in üzerine çıkmıştır. Bu durum nüfusun internet araçları vasıtasıyla ilişkisinin nedeni büyük bir boyuta ulaştığına ilişkin bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte haftada en az bir defa ve haftada bir defadan az internet kullanan bireylerin oranı erkek, kadın ve toplam olarak düşüş göstermiştir.

Tablo 3 çocukların 2013 ve 2021 yıllarındaki bilişim teknolojileri kullanım oranlarını göstermektedir. Türkiye'de 6-15 yaş grubu çocuklarının bilişim teknolojileri kullanımına yönelik veri ilk kez 2013 yılında toplanmıştır. Bu nedenle 2013 ve 2021 yılları arasındaki değişim izlenebilmiştir (TÜİK, 2021).

Tablo 3. Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması

Çocukların internet kullanım oranı	Erkek	Kız	Toplam
2013	%53,7	%47,8	%50,8
2021	%83,9	%81,5	%82,7

(TÜİK, 2021b)

Tablo 3'e göre, 2021 yılında 6-15 yaş grubundaki kız çocuklarının internet kullanımı %47,8'den %81,5'e çıkarken, erkek çocuklarının internet kullanımı %53,7'den %83,9'a yükselmiştir. Aynı yaş grubu çocukların toplam internet kullanım oranı %53,7'den %82,7'ye çıkmıştır. 6-15 yaş grubu çocukların düzenli internet kullanımında da artış olmuştur (TÜİK, 2021). Tablo 4 düzenli internet kullanan çocukların internet kullanım amaçlarını göstermektedir.

Düzenli İnternet kullanan çocukların İnternet kullanım amaçları, 2021

Şekil 1. Türkiye’de Düzenli İnternet Kullanan Çocukların İnternet Kullanım Amaçları (TÜİK, 2021b)

Şekil 1’e göre, Türkiye’de düzenli internet kullanan 6-15 yaş grubu çocukların internet kullanım amaçları arasında çevrim içi derse katılma (%86,2) ilk sırada gelmektedir. Ödev veya öğrenme amacıyla internet başvurma ikinci sırada (%83,6), oyun oynama veya oyun indirme (%66,1) üçüncü sırada yer almaktadır. Aynı yaş grubu çocukların %32,3’ü yarım saatte bir cep telefonunu kontrol etmiştir (TÜİK, 2021b).

3.2. Avrupa’da Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanımı

Tablo 4 Avrupa’da bireylerin günlük internet kullanım oranlarını göstermektedir.

Tablo 4. Avrupa’da Günlük İnternet Kullanımı

	2020	2021	2022
Almanya	%88.08	%81,77	%85.00
İspanya	%83.07	%85,83	%87,11

Fransa	-	%77,69	%82,63
Hollanda	%90,71	%91,49	%92,63
Polonya	%72,34	%73,67	%80,32
İsveç	%92,23	%92,03	%94,56
Türkiye	%70,84	%76,51	%80,02

(EUROSTAT, 2022a)

Tablo 4'e göre Avrupa'da bireylerin günlük internet kullanımının en yüksek olduğu ülke 2020 yılında (%92,23), 2021 yılında (%92,03), 2022 yılında (%94,56) ile İsveç'tir. Tablo 5 ise Avrupa'da sosyal medya kullanımı oranlarını göstermektedir. Türkiye Tablo 4'e göre verilen tüm yıllarda artış kaydederek günlük internet kullanımında %80'in üzerine çıkmıştır. Başka bir ifadeyle bu yıllar arasında ülke genelinde günlük internet kullanımının en fazla artış gösterdiği ülke Türkiye olmuştur. Bu durum Türkiye'de bireylerin internet ortamında üretilen içeriklere günlük olarak ulaşmada imkanlarının artması ve bu içeriklerle etkileşimin artmış olması olarak da ifade edilebilir. Böylece bu durum bireylerin internet kullanımının getirdiği faydaların artmasının yanında olumsuz durumlarla karşılaşma risklerini de artırmıştır.

Avrupa'daki bazı ülkelerin ve Türkiye'nin bireylerin günlük internet kullanım oranları beraberinde sosyal medya kullanımına ilişkin bir değişken haline gelip gelmediği sosyal medya kullanım durumlarının incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu duruma açıklık getirmek amacıyla Tablo 5 Avrupa'da sosyal medya kullanımına ilişkin bilgiler sunmaktadır.

Tablo 5. Avrupa'da Sosyal Medya Kullanımı

	2020	2021	2022
Almanya	54.30	46.60	%47,73
İspanya	64.68	64.66	%63,22

Fransa	-	44.83	%44,66
Hollanda	71.23	73.30	%74.09
Polonya	54.78	56.78	%60,61
İsveç	72.90	71.51	%71.08
Türkiye	62.31	60.08	%70,85

(EUROSTAT, 2022b)

Tablo 5'e göre Avrupa'da sosyal medya kullanımının 2022 yılında bireylerin sosyal medya kullanımının en fazla olduğu üç ülke sırasıyla Hollanda (%74,09), İsveç (%71,08), Türkiye (%70,85) olarak görülmektedir. 2021 yılında bireylerin sosyal medya kullanımının en fazla olduğu ülkeler sırasıyla Hollanda (%73,30), İsveç (%71,51), İspanya (%64,66) olmuştur. 2020 yılında bireylerin sosyal medya kullanımının en fazla olduğu ülkeler sırasıyla İsveç (%72,90), Hollanda (%71,23), İspanya (%64,68) olmuştur.

4. Medyanın Etkileri

4.1. Sosyal Medyanın Etkileri

Sosyal medya kullanımı ile bireylerin yanlış bilgi ve komplo teorilerine yönelik inançları arasında bir ilişki vardır. Sosyal medya aracılığıyla bilgi edinen bireyler, sosyal medyada karşılaştıkları durumları komplo ürünü olarak yorumlama eğilimindedirler. Bireylerin komploya yönelik inançları komplo düşüncelerini artırmaktadır. Sosyal medya kullanımı arttıkça bireylerin şüpheli fikirlere inançları artmaktadır (Enders vd., 2023). Sosyal medyanın öğrenciler, öğretmenler ve ebeveynler üzerindeki etkileri eğitime yönelik manipülatif etkinin görülmesini sağlayacaktır.

4.2. Sosyal Medyanın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri

4. ve 5. sınıf ilkökul öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, sosyal medyanın öğrencilerin kimliklerini ve ifade etme şekillerini etkilediği bulunmuştur. 9-11 yaşları arasındaki çocukların yarısından fazlası bir ya da birden fazla TikTok hesabından veya YouTube kanalından etkilenecek kendine ait bir kanal açmıştır. Öğrencilerin selamlaşma biçimleri değişmekte, öğrenciler argo

konuşmakta ve internette duyulan sözleri kullanmaktadır. Sosyal medya fenomenleri aracılığıyla öğrenciler dillerinde olmayan farklı söylemleri kullanmakta ve sosyal medya jargonu edinmektedir. Öğrencilerin giyim ve saç stilleri kanal ve hesap sahiplerinin etkisiyle şekillenmektedir. Öğrenciler sosyal medya fenomenlerinin giyim tarzlarını ve saç modellerini benimsemektedir, fenomenlerin tavsiyelerine uymaktadır. Öğrenciler sosyal medyada önerilen kitapları satın alıp okumakta ve sosyal medya fenomenlerinin önerdikleri filmleri izlemektedirler. Bununla birlikte çevrim içi platformlar öğrencilerin güncel olaylar, giyim ve beslenmeyle ilgili görüşlerini de değiştirmektedir (Pacetti & Soriani, 2021).

Ortaokul öğrencileriyle yürütölen bir araştırmada sosyal medya kullanımının akademik başarı ile ilişkisi olmadığı, erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha fazla sosyal medya kullandığı belirtilmiştir. Sosyal medyayı akademik amaçla ve olumlu bir şekilde kullanmaya yönelik öğretmenlerin öğrencileri teşvik etmeleri gerekmektedir. Sosyal medya kullanımının getirdiği güçlükler karşısında her iki cinse de eşit destek sunulmalıdır (Ejoh & Lawan, 2022).

12-19 yaşları arasındaki öğrencilerle yapılan bir diğer çalışma da Ejoh ve Lawan'ın çalışmasını desteklemektedir. Sosyal medya kullanımının öğrencilerin akademik başarısı üzerinde etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Öğrenciler sosyal medyada vakit geçirse bile çalışma zamanlarını yönetmektedirler ve iyi notlar almaktadırlar (El-Badawy & Hashem, 2015).

4.3. Sosyal Medyanın Öğretmenler Üzerindeki Etkileri

Çevrim içi öğrenme ortamlarında ilköğretim matematik öğretmenlerinin en çok kullandıkları platform Zoom, en çok kullandıkları öğretim teknolojisi ise Z-kitap olmuştur. Öğretmenlerin dijital araçları kullanım amaçları arasında etkili öğrenmeyi sağlamak ilk sırada yer almaktadır. Öğretmenler çevrim içi platform ve dijital araçları seçerken ücretsiz olması, dil desteği sunması, öğrencileri aktif kılması, ulaşılabilirlik, görüntü ve ses kalitesine ve kullanım kolaylığına dikkat etmektedirler (Akşan Kılıçaslan vd., 2022).

Ortaokul öğretmenleriyle yürütölen bir çalışmada ise öğretmenler sosyal medya kullanımına yönelik olumlu bir tutum sergilemişlerdir. Öğretmenlerin

en sık kullandıkları sosyal ağlar Facebook ve YouTube, en az kullandıkları ise LinkedIn ve Slideshare olmuştur (Jabai, 2017).

Sosyal ağlar aracılığıyla bilgi paylaşımı, yaratıcılık, iş birliği ve etkileşim öğretim üyelerinin performansı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir, eğitimde sosyal ağların kullanımı öğretim üyelerinin performansını artırmaktadır (Kan vd., 2017).

4.4. Sosyal Medyanın Ebeveynler Üzerindeki Etkileri

Ebeveynlerin sosyal medya platformları türü, kullanım sıklığı ve gün bo-yu geçirdikleri toplam süreler gibi değişkenler ile ebeveynlik değişkenleri arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynlerin büyük bir kısmı dengeli bir ebeveynlik stili sergilemiştir. Ancak ebeveynlerin sosyal medya kullanım süresi arttıkça otoriter ebeveynlik teknikleri kullanımına yönelik puanları artmıştır (Ante-Contreras, 2016).

Aile üzerindeki sosyal medya etkisine yönelik ebeveyn algıları, ailenin kolektif etkililiğine ve aile içi açık iletişimine etki etmektedir (Dilber, 2019). Aileler sosyal medya kullanımının aile içi ilişkilere zarar vermeden de yönetilebileceğine inandıkları ölçüde sosyal medya kullanımının aile içi ilişkilerde olumlu etkileri olabilmektedir. Çünkü sosyal medya aile içi iletişimde önemli bir boşluğu doldurarak iletişim kalanılı haline gelmektedir (Reuber & Fischer, 2011). Bu nedenle ebeveynlerin sosyal medyaya yönelik olumlu algısı ve işlevsel sosyal medya kullanımı, sosyal medyayı çocuklarıyla açık iletişim kurma fırsatı olarak görmelerini sağlayabilir (Procentese vd., 2019).

Sonuç ve Öneriler

Medya ve diğer medya araçları makalede ele alınan bir dizi nedenin yanında, gizil bazı hedeflere veya sonuçlara ulaşmak için eğitimin çeşitli yönlerini manipüle etmeyi amaçlayabilir. Bunun kontrol altına alınması yasal süreçte uygun bir çizgide takip edilmesi gerekmektedir. Bireyin sürece daha eleştirel yaklaşmasının yanında yasa yapıcıları ve yasaları korumakla görevli olan devlet görevlilerinin medyadaki manipülasyonlar hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Medyayı manipülasyon aracı olarak kullanarak toplumu yanlış yönlendiren ya da bir kazanç bağlamında eğitim sistemimizin temel bileşenleri üzerin-

de olumsuz etkiler bırakabilecek grup ya da grupların olacağı unutulmamalıdır. Bu kapsamda medya bileşenleri üzerinde bilinçli bir denetim mekanizmasının oluşturulması gerekebilir. Görsel ve yazılı internet tabanlı tüm yayınlar da eğitime ilişkin manipülasyona uğratılmış bilginin yayılmasını önleyecek uzman bir denetim süreci oluşturulması gerekmektedir.

Medya manipülasyonu, medyanın kullanıcıların düşüncelerini, davranışlarını ve kararlarını yönlendirme potansiyelini ifade etmektedir. Eğitim sürecinde, öğrencilere medya manipülasyonunun nasıl yapıldığı, ne zaman yapıldığı ve niçin yapıldığı hakkında bilgi verilmelidir. Bu noktada okullar, bu konuda eğitim almış uzman eğitimciler ve hazırlanabilecek eğitim programları okulöncesiinden yükseköğretime kadar olan bir süreçte önemli bir görevi yerine getirebilir (Altun, 2009). Bununla birlikte, öğrencilere medya kaynaklarının doğruluğunu ve objektifliğini değerlendirme becerileri de kazandırılmaktadır. Farklı konu alanları ve içeriklerle bu önemli yeterliğin geliştirilmesi önemli bir eğitsel hedefi oluşturmaktadır.

Eğitimde Medya Manipülasyonuna Karşı Alınacak Önlemler

Medya manipülasyonunun geniş kitlelere ulaşması, sosyal medya ve dijital platformlar sayesinde kolaylaşmıştır. Bu nedenle, öğrencilere dijital medya okuryazarlığı konularında da eğitim verilmelidir. Öğrenciler, sanal dünyada doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma becerileri kazanmalı ve manipülasyon tekniklerinden kaçınma becerileri kazanmalıdır. Bununla birlikte eğitimde medya manipülasyonunu tanımanın birkaç temel yolu vardır. Bunları aşağıdaki biçimde sıralayabiliriz:

- ✓ Bilgi kaynaklarına dikkat edin! Bilgi güvenilir bir kaynaktan mı yoksa bilinmeyen veya şüpheli bir kaynaktan mı geliyor?
- ✓ Denge ve bağlam arayın: Bilgi dengeli ve tarafsız bir şekilde mi sunuluyor yoksa tek taraflı ve bağlamsız mı?
- ✓ Olgulara dayalı bilgi doğruluğunu kontrol edin: Gerçekler doğru bir şekilde mi sunuluyor yoksa çarpıtılmış veya yanıltıcı mı?
- ✓ Mesajın arkasındaki amacı düşünün: Bu bilgi neden sunuluyor ve medya kuruluşu veya kaynağı neyi başarmaya çalışıyor olabilir?

- ✓ Süpheci olun: Bilgileri görüldüğü gibi kabul etmeyin. Daha derine inmeye ve alternatif bakış açılarını düşünmeye istekli olun.
- ✓ Yardım almaktan çekinmeyiniz!
- ✓ Moda söylemler ve moda yönelimlerle hareket etmekten uzak durun!
- ✓ Farklı kaynaklardan size gelen bilginin doğruluğunu kontrol edin!
- ✓ Bireylerin medya okuryazarlığı eğitimine katılım fırsatları yaratın.

Eğitimde medya manipülasyonunu tespit etmek ve doğru, dengeli bilgiye ulaşmak için bu adımları takip etmeniz, bilimsel bir yaklaşım açısından önemli kazanımlar sağlayabilir. Ayrıca medya okuryazarlığıyla ilgili yeterliklerinizi geliştirmeniz, süreç açısından olumlu etkiler ortaya koyabilir. Medya okuryazarlığı yeterliği artırma ve farkındalığını geliştirme programlarının öğretmen, okul yöneticileri, öğrenci ve aile gibi farklı katılımcı boyutlarında düzenlenmesi gerekir. Tan (2015)'e göre medya okuryazarlığını konu edinen bilimsel bir çalışmada medya okuryazarlığı dersinin mevcut şartlarda sosyal medya kullanıcı paydaşlarının teknik ve eleştirel yeterliklerinin geliştirilmesinde amacına uygun işlev göstermediğini sonucuna ulaşması bu konuda daha nitelikli adımlar atılması gerektiği önerisini desteklemektedir.

Sosyal medyanın öğrenciler ve ebeveynler üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu gözlemlenirken (Parlak Yorgancı, 2018), öğretmenler üzerinde de buna benzer etkilerinin olduğu anlaşılmaktadır (Duran & Bayar, 2020; Kırnık vd. 2018). Bununla birlikte öğretmenlerin “*eğlenmek ve rahatlamak, arkadaşlarımla iletişim kurmak, olay ve kişiler hakkında bilgi sahibi olmak*” gibi bir dizi sosyal amaçlı sosyal medya kullanımı onların farklı biçimde bu platformlardan kendi adına sağladıkları olumlu durumlar olarak nitelendirilmektedir (Küçük, 2019).

Avrupa’da ve Türkiye’deki internet ve sosyal medya kullanım oranlarına bakıldığında, bilişim teknolojilerinin bireylerin hayatını büyük ölçüde etkilediği görülmektedir (TÜİK, 2021a; TÜİK, 2021b). Öğrenciler, öğretmenler, ebeveynler, farklı yaş gruplarından yetişkinler de bu etkiden payını almaktadır. İstatistikler Türkiye’de medya kullanımının arttığını göstermektedir. Medya kullanımındaki artışın eğitime yönelik de doğurguları olacaktır. Olumsuz sonuçlardan kaçınmak için medya işlevsel bir şekilde kullanılmalıdır. Medya

okuryazarlığı eğitimleri verilebilir. Velilerle iş birliği yapılarak öğrencilerin teknoloji kullanımına yönelik dikkat çekilmelidir ve öğrenciler duruma yönelik bilinçlendirilmelidir. Öğrencilerin oyun oynama davranışları nicelik ve nitelik olarak değerlendirilmelidir. Teknoloji ve oyun bağımlılıkları oluşmadan önce çocuklar fark edilmelidir. Bağımlılığı önleyici çalışmalar yapılmalıdır. Gelecekte toplumsal sorunların oluşmaması için yeni nesillerimize ve toplumumuza medya okuryazarlığı, objektif bilgi değerlendirme ve etik değerlere uygun davranma becerilerini kazanmasına yardımcı olabilir.

Kaynakça

- Akşan Kılıçaslan, E., Tuğaç, M. N., & Eryılmaz Toksoy, S. (2022). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 35(2), 407-425. <https://doi.org/10.19171/uefad.1080474>
- Altun, A. (2009). Eğitim bilim açısından seçmeli medya okuryazarlığı dersi programına eleştirel bir yaklaşım. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 97-109.
- Ante-Contreras, D. (2016). *Distracted parenting: How social media affects parent-child attachment* 292 [Master's thesis]. California State University San Bernardino. <https://scholarworks.lib.csusb.edu/etd/292>
- Bradshaw, S., & Howard, P. N. (2017, July 17). Troops, trolls and troublemakers: A global inventory of organized social media manipulation. Working paper no. 2017.12. Oxford.
- Bay, S., Dek, A., Dek, I. & Fredheim, R. (2021). *Social Media Manipulation Report 2020*. NATO Strategic Communications Centre of Excellence.
- Bay, S., Dek, A., Dek, I. & Fredheim, R. (2022). *Social Media Manipulation Report 2021/2022*. NATO Strategic Communications Centre of Excellence.
- Bayer, H. & Bulut Özek, M. (2021). Yeni medya eğitimi ve önemi. *Journal of Communication Science Researches*, 1(2), 127-138. <https://doi.org/10.7456/100102100/004>
- Bolat, Y. (2018). A Research on the use of social media networks by teacher candidates. *Journal of Curriculum Teaching*, 7(1), 147-157. <https://doi.org/10.5430/jct.v7n1p147>

- Bondarenko, E. A., Gudilina, S. E., Lomakina, T. Y. & Yakushina, E. V. (2018). The introduction of media education in the practice of general education. *Revista ESPACIOS*, 39(38), 1-8.
- Bulger, M. & Davison, P. (2018). The promises, challenges and futures of media literacy. *Journal of Media Literacy Education*, 10(1), 1-21. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2018-10-1-1>
- Cernicova-Buca, M. & Ciurel, D. (2022). Developing resilience to disinformation: A game-based method for future communicators. *Sustainability*, 14(9), 5438. <https://doi.org/10.3390/su14095438>
- Constantinides, E. & Stagno, M. Z., (2012). Higher education marketing: A study on the impact of social media on study selection and university choice. *International Journal of Technology and Education Marketing*, 21, 41-58.
- Coons, C. & Weber, M. (2014). *Manipulation theory and practice*. Oxford University Press.
- Cunningham, J. (2017). Rhetorical tension in the bureaucratic university. *Journal for Critical Education Policy Studies*, 15(3), 305-331.
- Çakmak, F. (2019). Medyada dezenformasyon sorunsalı ve manipülasyonun gücü: İdeoloji ve söylem açısından seçim haberlerinin siyasal iletişimdeki rolü. *Selçuk İletişim*, 12(2), 1127-1154. <https://doi.org/10.18094/josc.596861>
- Dailey, J. I. (2010). Modeling manipulation in medical education. *Advances in Health Sciences Education*, 15(2), 291-295. <https://doi.org/10.1007/s10459-008-9112-8>
- Dilber, F. (2019). Aile içi iletişimde sosyal medya: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33), 334-381. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.596980>
- Duran, E. & Bayar, A. (2020). Öğretmenlerin sosyal medya kullanımına ilişkin görüşleri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(Ekim), 425-447.

- Efendi, M., Akçay, S., Yağcı, K. & Görkem, O. (2019). Sosyal medyanın eğitimde kullanılması. *Journal of Social Research and Behavioral Sciences* 5(8), 407-423.
- Ejoh, N., & Lawan, M. (2022). Effects of student's use of social media on academic performance (A case study of secondary school students in Onitsha). *Journal of Education, Society & Multiculturalism*. 3(1), 17-33. <https://doi.org/10.2478/jesm-2022-0002>.
- El-Badawy, T. A., & Hashem, Y. (2015). The impact of social media on the academic development of school students. *International Journal of Business Administration*, 6(1), 46-52. <https://doi.org/10.5430/ijba.v6n1p46>
- Enders A. M., Uscinski, J. E., Seelig, M. I., Klofstad, C. A., Wuchty, S., Function, J. R., Murthi, M. N., Premaratne, K., & Stoler, J. (2023). The relationship between social media use and beliefs in conspiracy theories and misinformation. *Political Behavior*, 45(2), 781-804. <https://doi.org/10.1007/s11109-021-09734-6>
- EUROSTAT (2022a). *Individuals daily usage of internet statistics*. <https://ec.europa.eu/eurostat/>
- EUROSTAT (2022b). *Individual's social media usage statistics*. <https://ec.europa.eu/eurostat/>
- Gil de Zúñiga, H., Jung, N., & Valenzuela, S. (2012). Social media use for news and individuals' social capital, civic engagement and political participation. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 17(3), 319-336. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2012.01574.x>
- Huber, B., Borah, P., & Gil de Zúñiga, H. (2022). Taking corrective action when exposed to fake news: The role of fake news literacy. *Journal of Media Literacy Education*, 14(2), 1-14. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2022-14-2-1>
- Jabai, F. S. (2017). *Secondary school teachers' attitude towards the use of social media as a teaching platform in Nigeria* [Master's thesis] Eastern Mediterranean University.

- Journell, W. (2019). *Unpacking fake news: An educator's guide to navigating the media with students*. Teachers College Press. <https://tinyurl.com/y8enqm5p>
- Kan, M. I., Ahmed, M., Din, S., & Amin, A. (2017). The impact of social media on teacher's performance: a case of higher educational institutions of Pakistan. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 6(2), 206-221.
- Kırnık, D., Pepeler, E. & R. (2018). Öğretmen adaylarının sosyal medya kullanımına ilişkin tutumları: Malatya il örneği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 25-45.
- Koç, A. K. (2018). Gerçeklik, dil medya ve manipülasyon. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 398-402. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175639013>
- Koç, E. (2018). The importance of placing digital media in education. *International Journal of Media Culture and Literature* 4(1), 37-48.
- Konstantinovskiy, D. L. (2016). Expansion of higher education and consequences for social inequality (the case of Russia). *Higher Education*, 74(2), 201-220. <https://doi.org/10.1007/s10734-016-0043-7>
- Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2012). Online social networking and addiction-a review of the psychological literature. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 9(10), 3528-3552. <https://doi.org/10.3390/ijerph8093528>
- Küçük, O. (2019). Öğretmenlerin sosyal medya kullanım alışkanlıkları: Trabzon örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(65), 850-858.
- Kwame, A. J. & Kweku, A. J. (2019). Social media usage and its influence on students' choice of tertiary institutions in Ghana. *European Journal of Business and Management*, 11(30), 55-65. <https://doi.org/10.7176/EJBM/11-30-07>
- Lansigan, R. R., Moraga, S. D., Batalla, M. Y. C., & Bringula, R. P. (2015). School choice considerations and the role of social media as perceived by computing students: Evidence from one University in Manila.

Education and Information Technologies, 21(5), 1249–1268. <https://doi.org/10.1007/s10639-015-9379-3>

- Louch, M. E., & Pry, M. (2020). Ethics and data manipulation. *Information Systems Education Journal (ISEDJ)*, 18(2), 4-13.
- Mehta, R. & Guzmán, L. (2018). Fake or Visual Trickery? Understanding the Quantitative Visual Rhetoric in the News. *Journal of Media Literacy Education* 10(2), 104- 122. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2018-10-2-6>
- Murgaš, F., Petrovič, F. (2020). Quality of life and quality of environment in Czechia in the period of the COVID-19 pandemic. *Geografický časopis*, 72(3), 261-274. <https://doi.org/10.31577/geogrcas.2020.72.3.13>
- Naylor, R. W., Lamberton, C. P., & West, P. M. (2012). Beyond the Blike^ button: the impact of mere virtual presence on brand evaluations and purchase intentions in social media settings. *Journal of Marketing*, 76, 105–120. <https://doi.org/10.1509/jm.11.0105>
- Oravec, J. A. (2019). The “Dark side” of academics? Emerging issues in the gaming and manipulation of metrics in higher education. *The Review of Higher Education*, 42(3), 859–877. <https://doi.org/10.1353/rhe.2019.0022>
- Pacetti, E., & Soriani, A. (2021). Pratiche mediali, social media e influencers nella formazione e nell’espressione identitaria dei bambini: Una ricerca esplorativa. *Media Education*, 12(2), 35-46. <https://doi.org/10.36253/me-11406>
- Parlak Yorğancı, Damla (2018). Çocukların sosyal medya kullanımlarına yönelik yetişkin tutumları üzerine nitel bir inceleme. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 182-202.
- Pearcy, M. (2021). "It's not accidental at all"--media literacy, "whataboutism," and occam's razor. *Research Issues in Contemporary Education*, 6(2), 10-35.
- Procentese, F., Gatti, F., & Di Napoli, I. (2019). Families and social media use: The role of parents’ perceptions about social media impact on family systems in the relationship between family collective efficacy and open communication. *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 16(24), 1-11. <https://doi.org/10.3390/ijerph16245006>

- Reuber, A. R. & Fischer, E. (2011). International entrepreneurship in internet-enabled markets. *Journal of Business Venturing*, 26(6), 660-679
- Susser, D., Roessler, B., & Nissenbaum, H. (2019a). Online manipulation: Hidden influences in a digital world. *Georgetown Law Technology Review*. 4(1), 1-45.
- Susser, D., Roessler, B. & Nissenbaum, H. (2019b). Technology, autonomy, and manipulation. *Internet Policy Review*, 8(2). <https://doi.org/10.14763/2019.2.1410>
- Tan, O. (2015). *Medya okuryazarlığı eğitimi: Öğrenci, öğretmen, aile bağlamında örnek bir araştırma*. [Doktora tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Tkáčová, H., Pavlíková, M., Stranovská, E., Králik, R. (2023). Individual (Non) resilience of university students to digital media manipulation after COVID-19 (Case Study of Slovak Initiatives). *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 20(2), 1605. <https://doi.org/10.3390/ijerph20021605>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2021a). Hanede Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, Haber Bülteni. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2021b). 6-15 Yaş Grubu Çocukların Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, Haber Bülteni. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132>
- Utma, S. (2022). *Medyada gerçeklik algısının dönüşümü medya ve dezenformasyon*. İksad Publishing House.
- Yılmaz, M. B. (2013). Küreselleşme sürecinde haberde manipülasyon örnek olay: ABD-Irak Savaşı. *E-GİFDER*, 2(1), 234-255.
- Zembylas, M. (2021). Adorno on democratic pedagogy and the education of emotions: Pedagogical insights for resisting right-wing extremism. *Policy Futures in Education*, 19(7), 809-825. <https://doi.org/10.1177/1478210320985378>

- White, C.S. (2020). Wielding social media in the cyber-arena: Globalism, nationalism, and civic education? *Research in Social Sciences and Technology*, 5(1), 1-21. <https://doi.org/10.46303/ressat.05.01.1>
- Wong, C.P.K., Zhu, R., Krever, R. & Choi, A. S. (2021). The impact of “manipulated news” on student attitudes and perceptions and their participation in the umbrella movement in Hong Kong. *Social Media + Society* (April-June) 2021, 1-11. <https://doi.org/10.1177/20563051211019715>